

م
بلوچستان
ریفرنڈم

لوک - اللہ نسیب

وفاقی حکومت رائٹ وزارت برصغیر ہندوستان ملک بھارت

بلوچی اکیڈمی - کوئٹہ

اُردو بھارتک

الف ت نسیم

مکتبہ چارکنوٹ
آغا میر تقی خان بن عزیز محمد بھٹی
حاجی عبدالقیوم بلوچ بن انور ساجدی

بلوچ اکیڈمی کوئٹہ

کلیں حق یہ بلوچی اکیڈمی کوٹھڑہ

بلوچی اکیڈمی کوٹھڑہ	چھاپ کنوئ
قلات پرنٹنگ پریس۔ کوٹھڑہ	چھاپ جاہ
۱۹۸۲ء	سری وار
یک ہزار	یکو
۴ روپے	بہا
محمد عارف	کتابت

اردو بھارتی

اردو زبان ، اردو زبان ہما ہندی یا کہ بھارتی ، ایک ہکتے
کہ شہ صدائ سالان دہلی ، میرٹھ او کڑو گور و دمکان گشگ
برنگ ات۔ اے بھارتی کہ گیشتر ایشرا ہندی گشنت ، اردو
زبان و اصل او سرچک عنت۔ اے دگ گتے کہ مزین و ہرے و
پہ اے زبان و را " اردو " نام دیگ بوت۔

اردو زبان و تھا کار مرز بودکیں حوت و سخ او گیشتر ایشی
تھا ہندی بھارتی مان بومگ اے گت ووت پتر کنت کہ ایشی
بج ہندی عنت۔

ہندوستان و میرامن او دگ کہنیں کوآس و اردو زانانی
اے خیال ات کہ اردو یک لوڑ و گوڑیں زبانی او ایشی تھا
ہما بھارتی زبان مان ات کہ یک و ہرے و دلی و میتگ

۱
 و بازاراں گشگ بوتگ تننت۔ بے شر بازیں پٹ و پولاں اے
 گت راست بنوتگ اے زبان ء را اردو ء نام پمیشا بہرہوت
 کہ ایسی قوت نوک باہندی ء درگت ء نزیک و گور ء
 بازیں نامی یں او دگ گونڈیں زبانانی بہنران چہ قوت گت ء
 را پڑ کرت۔ او زبانانی یک اواریں لشکرے جوڑ بوت
 پمیشا ایسی نام اردو کپت۔

اردو میں حسنت ء ترکی زبان ء بڑے کہ مانتے "شکر"

اے زبان ء آدگ ہمار و پہلو کنوک ایس انت۔

۱۔ بنگارو - ۲۔ برج بھاشا ۳۔ قنوجی اد دہلی ء نرینیں

دنگانی گونڈیں و ڈہیں زبان۔

اردو زبان ء زانکار او نامی یں کوآس نام بابو سکینہ ء

ہم ہے خیال منت کہ اردو ء تھا ہندی زبان ء پد ہے بڑو

زبان آنی مڈی پہ مزین کاسے ء گون کپتگ اصلیں گپ

ایش سنت کہ اردو و ہندی زبانانی تھا منے وہاں پنج ٹوہیں فرق
و پیڑے نیست سنت۔ اکاں آیانی نیام ء فرق و پیڑے بہت
سنت۔ او گندگ بیت تہ آ ایشانی دیروی او بودناکی ء راہبند
انت و بس۔

گون و ہد ء گوزگا اردو زبان ء وت ء را و ہد ء گذرو
لوان ء پورا و تمام کنگ ء واسطہ تیار کرت۔ او ہے متامی ء
تہا ایشی تہا فارسی، عربی او ترکی زبانانی لہنمان لوان بوتنت۔
چہ فارسی ء جوانین و برادرین لہن زورگ بوتنت، تنگ اردو ء
نہشتانگ، بیان و بنشتہ ء طرز، برز خیالی، تللیج و مشہین
دسائت و متل و کالوار شہ فارسی ء زورگ بوتنت، ہے
وڑا اردو ء عرض ء علم گال سنگ او قافیہ ہم چہ فارسی ء
زرتگین۔ انت۔

دومی گپ ایش سنت کہ ہندوستان ء حاکمیں زبان فارسی
انت۔ حاکم چیا کہ مسلمان تننت او آیانی ماسی زوان فارسی
ات پیشا ہے زبان ہندوستان ء دفتری و سرکاری زبان ء

جاگہ عہ ہم بلوت ۔ اد چوش اردو ۽ سرا فارسی ۽ سیاہ
تاہین نفس ایرکرت انت ۔

فارسی عہ ابید اردو ۽ سرا پروتگالی زبان ۽ ہم مزین اثرے
ہست سنت ۔ پروتگالی زبان ۽ گپوشے ۽ ہنر اردو ۽ تہا
کارمرز بونگا انت اوزن گشے کہ ہے زبان ۽ بہرے انت
چو کہ اے ہنر انت ۔

اچار ، اناس ، انوس ، بسکٹ ، کاجو ، پیمیزے ، دیک ڈری
ماہیگے (پیتا) ، تمباکو ، ترنج ، چاء ، ساگو ، گوہی ، اسلم ، الہین ،
الماری ، ارغنون ، بجر ، ہالٹی ، بوتل ، پیسا ، پستول ، پرگ
چای ، صابون ، کوچ ، کپتان ، کارہین ، کارتوس ، میز ، تولیہ ، پادری
گرجا ، کباس ، سایہ ، قمیص ، کاج ، انگریز ، آیا ، چھاپہ ، نیلام
مستری ، کرہ او روپیہ او دگہ بازی ہنر

اردو و ہندی نشہ و ترا ۔ اردو ۽ ہندی ہا انت کہ فارسی او

لے کافی لے مچھلی ۔ لے حرف تہی

عربی و گنت۔ البت چیزے خاصیں پڑے کہ چہ آیاں ہندوستانی
زبان و خاصیں توار درا بنت او عربی و تھا نیست انت
گیش کنگ بزگنت۔ چو کہ رٹ، رٹھ، رڈ، رڈھ، رڑ، رڑھ،
اے پڑے آنی نبشتہ چوش سنت کہ ت، د، ر و
سرا یا تہ گونڈیں "ط" یے جنت یا گڈا چار ٹکے جنت

اردو لہزنانک د میروی اور روم

گشتت کہ دنیا ۽ تیوگیں زبانانی لہزنانک ۽ بیگج شہ شعرو
شاعری ۽ بوتگ - منی دل ہم اے گپ ۽ منیت شہ درستان پیر
مردم ۽ را جرثہ آفی مارتن بیت - پدا آدی دید ۽ کار بندت
او فکر جنت - شاعری کہ شہ ردانک ۽ وش تزو برہار تہرا
نازرک ترنت او گوش پرائی اشکنکا گران نہ بنت شہ ہے
سبب ۽ دوست تر کنگ بیت -

اردو زبان ۽ بیگج ہم چہ وش رنگیں او نہ داریں
شاعری ۽ بوتگ - اردو زبان ۽ دیوی و بودناکی ۽ سری نوبت
پنجو تھامورنت کہ اردو ۽ سرجمین او تیوگیں درو شہ شادرا
نہ بیت - بلے اے تھاموری ۽ تہا ماگذاں کہ اے زبان ۽

ادنیٰ میں شاعر امیر خسرو بونگ۔ کہ آرا سری گشتاں پہ ہے
 کمال ۽ سرا رسکا۔ طوطی ہند ۽ نام دیگ بوت۔ ادنیٰ کمال
 بزاں غزل ہمایٰ گشتگ بیت۔ او ہمایٰ سری گشتاں بیزاں ۽
 پہ بیزانکی مقصدان کاربست۔ بے آئی بیزانی اسے کارگیری چوش
 کرت کہ یک۔ بندے فارسی ۽ او آدگہ اردو ۽ گشتے۔ آئی بحر
 فارسی ۽ انت۔

امیر خسرو ۽ نام و توار ایو کا پیشا نہ پُرتنگ آئی اردو ۽
 شرگشتگ انت۔ اصلا پیشا آئی ایکس میں مزین نامے گشتگ
 ات کہ آ اے زبان ۽ بیزانک ۽ بن حیثیت ایر کوٹک
 او ایشی بیزانکی پت محنت۔ کہ چہ آئی و ہرو نوبت ۽ پہ
 اردو زبان ۽ دیار روگ ۽ کشتکے راحت

اردو پختگی : شہ امیر خسرو ۽ دبستان اردو ۽ دکنی ناعرانی
 دبا کہ اسے نیامی نوبت کس سے صد سال مُنت اردو ۽
 مزین او نامی نہیں رُوسے نہ کرتگ ات، بے انگتہ مان

گشت کناں کہ اے نوبت و نماگ اردو ۽ رانہیں او
گواچنیں روم ۽ نوبت بوگ۔

تاں ہے نوبت ۽ زبان ۽ تھا گشادی دپراہ داسنی
او توان و زور ۽ کئی ات کہ اردو ۽ را اے پدیا زکافی
گذر ات۔ مستری گذر ایش ات کہ اے نوک باہندی زبان
تھا ہنکس برز خیالی ۽ بسزہ بنت کہ پریشی روم او گشادی
۽ الی تننت۔ پیشا اے گذر ۽ تمام کنگا اردو ۽ فدی
بزان ۽ ککاش کرت۔

درملکی او ہندی بزانی اردو ۽ تھا کار بندگ ۽ ججز
شہنشاہ اکبر ۽ وہا ۽ نہا بوت۔ او پکوئیں شاعری ۽ بیگ
ولی دکھنی (۱۶۶۸ء تاں ۱۶۷۱ء) ۽ نوبت ۽ بوت۔ ولی ۽
شاعری پہ درہائیں شاعران یک درورے جو بوت۔ او ہے
درور ۽ را اوہ ۽ شاعران دیما داشت و منزل ۽ نیمگا
رہادگ بوتنت۔

۱۔ حقیقی ۽ بیٹھی ۽ ضرورت کے آغوش میں بیٹھ منامی تہ مہم

دل و شاعری سک سادگ ، پہک و صفا منت او
 شہ نیکگیں شبین و استعارہ او چرب بہزیا و پہک منت
 آئی شاعری و تھا فارسی بہر باز کارمرز بوتگنت بلے فارسی
 زوراک او بالادستی گندگ نہ بیت

دہے کہ ولی و شغرائی دپیشہ چھاپ بوت نہ آئی صدائی
 شاگرد ودی بوتنت ۔ او درستان آئی ڈرا شعر گشت ، نون اردو
 شاعری فارسی و گوں پبجیا دیارواں بوت۔

اے دہراں مغلانی حاکی ماں مدے و زور بوتگنت او
 درباری زباں انگنتہ فارسی ات بلے اے دہرا ہم ! زین
 نامی میں شاعر ودی بوتنت ۔ کہ آیانی تھا ظہورالدین حاتم
 (۱۳۹۶ء تا ۱۴۹۲ء) خان آرزو (۱۶۸۹ء تا ۱۴۵۶ء) ناجی
 مصنفین ، آبرو او دگ بازیئے ادارتنت۔

اردو شاعری و دمیروی و دمی پدیانک میر تقی میر
 او سودا و نوبت ات ۔ اے دہرا تھا اردو شاعری چو بانور

سمبھتنگ ات او دنیا و دنیا احت - میر از سوڈا و راز
 شاعری و مستری استاد او زامکار زانگ بیت ، اے درویش
 نامداراں پیشا نام در آرت کہ آیان شعر بندی و تہا برادر
 و جلوہ ناکی ، بزرانی سرا دسترس او زبان و دہشی و نازکی و تہا
 شہ درکتاں باج برت بیشان دہا قصیدہ بزاں صفت او
 کال بزاں غزل تان کمال و سربوت - آیانی ہمسروآنی تہا مرزا
 منظر جان جانان میرورد ، سوز ، قائم ، بیان ، ہدایت ، قدرت ، قدرت
 او چنا اورنت - اے شاعران شہرنگی او عشق و معاملہ آن و
 گون ہما برادر ہی و پر بست انت چود پیسریج شاعرے و
 پرز بنگ تنت . آیای فارسی شہر گنج او بومیہ آن و پٹ و بند
 کرت او ہزارانی یکہ و دش زنگیں بزران و زبان و تہا
 جاگہ دات ہے دہا فارسی و پھل و میل او شاتل شہزادانی
 عشق و فقہ آن و اردو شاعری و تہا پر بست - شاعری و
 تہا نزدی او روی درکپان بستت - او گلان و ہنچیں بحرانی

تھا گنگ بوت کہ چہرہ گنگ نہ بیگ تنف ہے نوبت
 شعریہ و ذہنی رات و ننگ و راحت انت - چو کہ اسوت
 مرثیہ ، محسن ، پچو ، مثلت ، مربع ، او مستزاد و گ
 (موتگ ، و پرخ بند) (مذمتی) (سہ بند) (چار بند)

اردو لہزنگ و یک رنگ نوبتہ شہ دہلی و شاعران نباہ
 بولت - کہ آسانی نہا اثر ، میر حسین ، جرأت ، نشا ، مصحفی ،

ناسخ ، بقا ، حسرت ، رنگین او فراق نام کتنت - ایشانی دہا
 ہم شہ اردو و مہدی زبان و لہز و جوڑم آن ع
 مدان مدان و درکنگ او آسانی جاگہ و عربی و فارسی و لہز
 جاگہ دیگر بولت - اے کار و را ہا و ہد و فابسی دوستیں

شاعر او لہزاناں " زبان و گہتری او پختگی " و نام دات -
 ہے دور او و ہد و تہا یک کارے ایش ہم کنگ بوت
 کہ میر و سودا و زمانگ و کاریں لہزان و چٹ درکنگ
 بوت - او آسانی جاگہ و نکیں لہزان و گنگ بوت اے
 و ہد و شاعری نوبت و شناسی جاوہر او دہلی و روح پڑچ

جہل کچھ کہیں چاگرد و جوانیا درشان کنوک سنت ہے وہ بڑبڑنا
 رنگ او زیبائی و یک نوکیں وڑ و صفت شاعری پے بناہ
 بوت کہ ایشی تھا دا در رنگ دوستی او زال دوستی و یک
 خاصیں طرزے بہت ات - ایشرا "ریختی" و نام دیگر بہت
 بڑاں جنیانی زبان - اسے شاعری و تھا بدشناسی و بدگالی و
 گپ باز منت چہ آوہ و اسے طرز و شعر گشوکل مولانا
 ہاشمی بیجا پوری ، او سید محمد قادری و مزین نام گشتگ ات -
 بہتیں و ہاتاں اسے طرزگار بوت - بلے چا سعادت یارخان
 رنگین او انشاء ہے طرز و را بناہ کرت - اسے طرز و
 شاعری گیشتر میر یار علی خان جان و کرت -

اسے نوبت و شاعر غزل و گال و استاد منت - شعری
 دیوان لکھنو و کرد گوراں ہر شپ گرم منت - پیشا بازی
 شاعران لکھنو و دیم کرت او شاہی دربار و سرودنت کہ اودان
 آیان و مزینا شرفی دیگر بوت - اسے زمانگ وریات داری
 و زندگیں نشان میر حسن ، خواجہ میر درد و براس میر اثر و مثنوی انت -

میر حسن و مشنوی " سحرالبیان " تھے وہی بے مٹ مٹ :
 ذہت و باریک گوزان تہت - اژدہ میم پہ کمال و تیوگ
 بوگکا منزل جان ات - سکہ غالب او ذوق و دہاحت و سیت
 اے ذہت و بیگج شہ شاہ نصیر، ذوق، غالب،
 مومن او ظفر و لوت - اے وہاں دانگ دانگیں ہندی
 لہز کہ سراجگ تہت او نون گیشتر گشگ و پر بندگ
 نہ بوتنت چہ زبان و داحت انت -

نصیر اکبر آبادی ہم ہے زمانگ و نام کپت کہ آئی
 رنگ چہ درستان جتانت -

ذوق شاعری و تہا ہر آری او سپانان او لائمتی و
 غالب و کچا نہ رنگ بے زبان و سرا ارا پلیوی دستری
 ہست عنت - کالوار او وسائت آئی کار بندگ و آئی درور
 نیست - ظفر او ذوق و شاعری و تہا ہم رنگی گندگا کیت
 کہ چریشی بہتیں شاعران و اے روزاتی بیت کہ اے
 شعر آئی وقی نہ انت بلکہ آئی استاد ذوق یگ انت -

ہے دور و دہا قصیدہ بزاں صفت اور کمال دیباشت انت
 ماگذاں کر غالب او ذوق و صفت و قصیدہ او کمال آنی پرچ
 دروز نہ رسیت ۔ اے نوبت و ہم ہندی بجزان و کشنگ
 او گہرے و فارسی بجزان و مان انگ بوت خیالانی تھا
 ہرزی دور گندی و نوک و ڈری احت ۔ مرزا غالب و شاعری لے
 نوبت و مشرب نشان منت ۔

پہ و نوبت آتش و ناسخ و گنت ۔ دہا و بیرانی
 پہ گیشتری شاعر لکھنؤ و احت انت ۔ چہ لے شاعرانی
 لکھنؤ و آیکا ادا ہم بازیں شاعرودی بوشت ۔ آتش ادناسخ
 ہدے مردم تننت نوں لکھنؤ پہ شعر گشی و نام کپت ۔ گس
 گس و شعری دیوان جم بوگکا تننت ۔ ہر کس و گشت کر
 آ شاعر بیت اے دہاں ہم ہندی بجزانی درکگ و
 کاریک پیما بوگکا ات ۔ او زبان مدان مدان پہک دمان
 بوگکا ات ۔

و اے زمانگ و یک نوک و ڈری شاعری پاداحت

کہ اسے شاعری و تہا گران و بے معنائیں لہذا او شبین
 کار بندگ بوتنت۔ بے وڑیں خیال او بے رنگیں لہزانی شعر
 گنگ بوتنت۔ اسے طرز و شاعری کنوکانی تہا وزیر، بحر
 صبا، سحرور شک نام کہت انت۔

موتک : موتک، شاعری و کہنیں ذاتے۔ کہنیں شاعران موتک
 و شاعری و ما پہ شری نہ چارت و ہدے کہ میر لائق او
 آن زہگ میرانیس و موتک و شاعری کرت او نام ٹش
 گت تہ گپڑنے و موتک گش ددی بوت انت۔
 موتک شہ عربی لہزانی و فارسی و جاگہ کرت۔
 او شہ فارسی و اردو شاعری و تہا احت۔ دکن و کہنیں شاعران
 اردو تہا موتک گت بے آیانی زبان و تہا پکان او پختی نیت ات اسے طرز و بودنگ
 شہ لکھنؤ و بوت۔ اود و گیشتری رئیس او معتبر شیعہ
 نت۔ کہ آیان کربلا و عذابی آنی سرا مدام گریگ و پٹریگ
 دتی مزن و زمان زانت۔ اسے و ہ و موتک گش شاعرانی

تھا میرا نہیں اور مرزا دبیر ء سک نام کشیت ایشان تو کبیر
شاعری ء بازی شری ایش انت کہ شاعری ء تھا شاسی
تعلیم سک بازئت۔

آوٹیں بدشاسی گنگ نہ بیت کہ ناسخ او آس
نوبت ء تھا ہست تنت۔

امیر داغ ء دور ء نوکیں چیزے گنگا نیاخت

نوکیں نوبت، نوکیں نوبت ء تھا اردو ء یک دگر رنگے

در آرت۔ اے وہ ء شاعر آزاد، حالی او سرور تنت رت

نوبت ء قومی نظم خیال نظم او بیان نظم گنگ بوتنت

نظم گشی ء تھا گشاداحت۔ او اے انگریزی وانگ او

انگریزی زبان و بزرنگ ء اثرات۔ حالی ء آراتیں قدر

شاعری کرت۔ سرور ء خیالاتی تھا اکر ء رنگ گنگ

بیت۔ اقبال ء شاعری ء تھا فلسفہ او قورق شے آنی در

نت۔ اے شاعری ء شعر گشی ء سرا بازی کبیں بند

آن عہ پر دشت او پر بود کنگا رہے پڑح کرت

اردو ردا ننگ او فورٹ ولیم کالج :- لڑکیں اردو ردا ننگ
 بیگ شہ نوزدہمی صدی عیسوی عہ بوت۔ او ایشی ہن حشت
 ڈاکٹر جان گلکراٹھ عہ فورٹ ولیم کالج کلکتہ عہ لیر
 کرت۔

ڈاکٹر جان جے کالج عہ مسترات۔ آئی شہ گوریچانی
 ہندوستان عہ لائق مردمان عہ لوٹ و آرت پر نوک
 آڈکیں انگریز افسران ہنچیں کتاب بنشتہ پکفنت کرگوں
 ہندوستانی آن نژیکی و ریالی ودی کنگ بہ بیت۔ لے
 وہاں اردو ردا ننگ عہ تھا چیز کے کتاب ہست تنت
 پے آگیشتر قصہ یا گڈا مذہبی کتاب تنت۔ او آیانی
 بنشتہ عہ زبان پنختہ نرات۔ پہ بنشتہ کنگ عہ واسط
 لوٹاٹینگیں مردمانی تھا سید محمد حیدر بخش حیدری، بہادر علی
 علی حسینی، میرامن۔ حفیظ الدین، مظہر علی ولا، اکرام علی،

مرزا علی لطف و دگرگون تننت ہے لہذا کتاب اردو
 روانک و پنجابہ سال و گہترین کتاب لیکھگ بوتنت
 مرچانیں لہزانی دیروی و بنیاد ہم ہے کتاب انت
 ڈاکٹر گلکرسٹ و جہاں پدا اردو و را سرکاری زبان
 ہندو جاہ وات۔ اردو و بومی او لہزگنج او صرف و نحو
 کتاب ہم ڈاکٹر و زمانگ و بنشتہ کنگ بوتنت۔

فارسی وٹریں روانک بزبان "شتر مقف"

شکلکتہ و فورٹ ولیم کالج و سڈنگ
 روانک و بیگج بوتنگ ات۔ بے

ایشی بدلا ہما روانک و بنشتہ کنگ بنا بوت کہ ایشی تھا گرانی
 استعارہ او جوڑم و شبین آن و کار بندگ بوت۔ بنشتہ
 ریزگ ہمکس وراج و بیگ و گران و قانیہ بندت کہ
 گیشتر الدو مردے پوہ نہ بوت۔ اے روانک نیسی شہ
 ظہوری او بیدل و فارسی روانک و زورگ بوتگ۔ لے
 روانک نیسی شہ آدگہ درانیں روانک و ہما پارت او

رنگدار ترددش نما ات - ایشی شرتیں درور مرزا جب علیؑ
 سرور ۽ روانک منت - آئی نامی یس کتاب " فسانہ عجائب "
 اے روانک ۽ نامدارین و زندگین درور منت -

دگہ نامی یس کتاب : اردو زبان ۽ دگہ ہیتیں نامی یس کتاب
 ہشتہ کنگ بوتگ منت کہ آیانی اثر اردو زبان ۽ سرا
 کپت - چہ ہے کتاباں ہیتیں ایش انت -

(۱) دریائے لطافت

(۲) اردوئے معلیٰ

(۳) عود ہندی

(۴) بائبل بزاں انجیل ۽ اردو بدل

چہ اے کتاباں " دریائے لطافت " فارسی او اردو ۽

اداریں کتابے - اے کتاب اردو صرف و نحو ۽ ہنی کتاب

منت - خاصین ہمت و بولکان بازیں گالوار و اصطلاح آن ۽

اے کتاب ۽ تھا جاگہ دگہ بوتگ

اردو روانک و نہا مزین خذستے مزرا غائب و کرنگ
 " اردو سے معنی " او " عود ہندی " آئی کتاب انت آئی
 ہندی آئی کتاب ہم نام منت - اے کتابانی نامداری ، ایشانی
 بنشتہ و سادگی ، ارزانی او دش رنگی و دل و پستری
 منت - غالب و روانک نبیسی و اردو روانک و تھا یک
 بے میٹس آشوپے آرنگ او ایشانی نوکیں اردو ہے مان
 کرنگ کہ تاں مٹے زمانگ و ایشانی اثر ہا ڈولامنت۔

عیسانی پادری آئی بنشتہ سرنگیں کتاباں ہم اردو و سرا
 مزین اثرے دور دانگ - سیر رام پور و پادری آن
 انجیل و اردو و بدل شنگ و پھاپ کرت او دگر
 ہزارانی گوہڑیں کتابک شنگ کرت - ہندی زبان و حوالکاری
 ہم ہے وہاں بنا بوت ۔

سر سید و سنگانی

وہد و نوبت

اردو زبان و دیمروی و تھا سر سید

او آئی سنگتاں مزینیں کارے کرنگ - روانک نبیسی و

تھا آیاں یک خاصیں رنگے ودی کرت اے زمانک ء
 ہر جاگہ دہر سرحال ء سرا گپ و تران و گستاخے
 ہ بوتین ات چہ آئی اردو ء را یک گونگے ء فائدگ
 رست اے وہا حاتاک و کتابان ء گیشتر ارزان و سادگیں
 زبان ء نبشتہ کنگ بوت۔ او پیش کتاب صدانی و ہزارانی
 حساب ء نت کہ چریشاں اے فائدگ بوت کہ اردو
 روانک بنیسی ء تھا ارزان و سادگ نبشتہ کنگ ء یک
 جنرے پاداحت چہ سرسید ء نبشتہ اد سید احمد شہید
 بریلوی ء دینی گہتر کاری آل اردو زبان ء را ہنکس فائدگ
 دات او آرا ہنکیں گشادے ء واہند کرت کہ چہ ساری
 آئی گمان ہم کنگ نہ بوتگ ات۔ اے وہد ء نبشتہ کنوکانی
 تھا علائہ شبلی، مولوی ذکاء اللہ، مولوی چراغ علی او نواب
 محسن الملک، مولانا نذیر احمد، مولانا محمد حسین آزاد اور سنت

انگریزی زبان ء اثر او چھاپ جاہانی کار

بشہ نوزدہمی صدی

عیسوی ۽ نیم ۽ انگریزی دانگ ۽ درائیں اثر اردو ۽ سرا
 کپان ات - پریشی اردو ۽ زائکاری گیش بوت - ادجائیں
 ڈرنگ ایٹی تہا مان بوتنت - گوں چھاپ کنوکیں مشین ۽ ایک
 اردو ۽ شنگ ۽ چھاپ نیاہ بوت - اد ہر ڈہیں کتاب دراحت
 ات کہ کلا ۽ فارسی ۽ جاگ ۽ اردو ۽ را سرکاتی زبان
 کنگ بوت - کہ پے اے کام گج ۽ اردو ۽ دامن پراہ ہر
 شائیکان بوت

ناول بنیسی ۽ نیج : ماں اردو زبان ۽ ناول بنیسی ، آزانگ
 بنیسی اد حوالکاری انگریزی زبان ۽ دانگ ۽ دانگ ۽
 الٹی یں آسرو پدات کہ چدا ہم اردو زبان باز دیارواں بوت

اردو ڈرامہ :- اردو ڈرامہ یک نوکیں چکا سے ات - فارسی ۽
 ڈرامہ بہ نہ بوتگ - املا ددیں زبانان ڈرامہ شہ انگریزی د
 مزانیسی زبانان زرتگ و ویگی کرتگ بلے نون اردو زبان

کر بردنک او سبز بوتنگ ڈراما ہم دیاشنگ۔

اردو شاعری

دکن ۽ شاعر: اے یک بہتہ کنوئیں گئے کہ اردو شاعری ۽
 بنات و بیگیج دکن ۽ مسلمان حاکمانی دربار ۽ دکن زبان ۽
 بوتگ۔ شاعری ۽ سرا گت جنکا پیسر مارا اے گزگی منت
 کہ دکن زبان او اردو ۽ تھا فرق ہے منت۔

دکنی زبان :- دکن ۽ مسلمانانی زبان ۽ را دکنی گشگ بت
 چہ اردو ٹیگا ایشرا ہم فارسی نستعلیق ۽ بنشتہ گنگ بوت۔
 بے ایشی تھا فارسی ۽ لہنرباز کم کاسنت اردو او دکنی زبان ۽
 کوکے لہنرشہ یکتے دومی ۽ چتا انت پیشا بہتیں کواسال
 گشگ کہ اردو و دکنی یک زبانے۔ اصلا دکنی او اردو
 یک زبانے نہ انت بے ایشان تب و گشگ ۽
 ورتاں حدے ۽ یکدول او یکرنگ انت۔ من گشیں کہ دکنی

زبان چه اردو و ہما بازیں چمکائے یکے منت کہ آئی اردو
 کوڑا پڑا آپ کرتگ گوں دکن و زانت و لہزائکے
 بنات ہشتی صدی ہجری و گنگا کیٹ - آدہ و گیشتری
 بنشتہ یں کتاب دین و باروا تنت او آیانی بنشتہ کنوک
 بزرگ و نیکیں مرؤنت چو کہ بازینے و نام ایش انت
 گنج الاسلام ، شیخ عین الدین ، خواجہ سید گیسو دراز ،
 شاہ میرانجی ، سید شاہ میر او ملا دجھی و دگہ بازینے قطب
 شاہی آئی نوبت و دکنی زبان دیاشت گوگندہ و بیچارہ
 بادشاہ لہزائک دوست تنت - آیای شاعران و مزین شرف
 دات اووت ہم دکنی زبان و شعرش گشت گوگندہ
 دربار و نامی یں شاعرانی نام ایش تنت عواصی ، سلاقطبی ،
 ابن نشاطی ، جنیدی ، مومن ، طالب شعور ، مرزا ، شامی ، فائز
 بیچارہ ، طبعی او نوری ، قلی قطب شاہ ادلی کس ات کہ
 آئی بیلیوں اردو و تہا شاعری کرت - آئی شاعری یک
 ہختہ یں او چہ روچکانیں کالواران پڑشت - آئی پد و آدکیں

بازیں شاعراں آئی وٹا شعر گنگ ۽ جہد کرت پو کہ مختم ، ہیر
سودا ، دبیر ، ذوق و غالب و دگر۔

آئی ابید بازیں دگر حاکماں او نامداراں شہ وقی آدہی
میں شاعری و اردو زبان ۽ دیروی اد گشادی ۽ راہ ورا
تچک کناں کرت۔ آیانی تہا سلطان محمد قطب شاہ ، سلطان عبداللہ
قطب شاہ ، ابن نشاطی ، تحسین الدین ، غواصی ، ابوالحسن قطب شاہ
ابراہیم عادل ، علی شاہ عادل ، رستمی و نصرتی ادارانت۔

جہلا ایسانی شاعری ۽ چیزے بندپہ درور و بمونگ و بنشتہ
کنگ بنت۔

قلی قطب شاہ :-

دل نانگ خدا کن کہ خدا کام دوئے گا
تمن کی مرادن کے بھرے جام دوئے گا
کرتے ہیں دعوائے شعر کا سب اپنی طبع سوں
بخشایفح شعر معانی کے تیئیں خدا
سلطان محمد قطب شاہ
سکھی تو بر گھڑی مجھ پر نہ کر غیظ

محبت پر نظر رکھ بسر غینظ
 دولت ترے رنگے یا قوت کو دے رنگ
 لے بھیک رنگ عقیقان رنگیں ہوئے مین میں

سلطان عبدالرشاد قطب شاہ :-

آب حیات سے ہے زیارہ پہ لب ترا
 کرتے ہیں مجھ سے خضر علیہ السلام بحث
 تری پیشانی پر ٹپکا تھہکتا
 تماشا ہے اجالے میں اجالا
 جو کچھ راز پردہ میں ہیں عینب کے
 سو مخفی بنیں اس پہ ہیں آشکارا

غواصی :-

پڑھی کچھ غواصی تہنی کر خیال
 کیا تازہ باغ بدلیح الجمال

مثنوی :-

اردو زبان ۽ بذات و بیگج ۽ بازی نامی میں شاعر
 دکنی زبان ۽ نامی میں مثنوی بنشتہ کرتگ انت۔ مثنویانی آثار
 کتاب نصرتی ۽ ۱۶۶۵ء ۽ بنشتہ کرتگ ات۔ ایشی نام علی
 ات ایشی تہا عادلہ شاہ ۽ زند ۽ حالت و جنگ و سوبکداری
 آنی گپ، دیوان و مجلس آنی قصہ او عیش و خیش آنی صفت
 انت۔ نصرتی ۽ ددی مثنوی گلشن عشق "منت، کہ ۱۶۵۴ء ۽
 بنشتہ بوتگ، اے کنور او مدھ مالتی ۽ ہر و عشق ۽ قصہ
 منت۔

(۳) سیمی مثنوی - سگلدستہ عشق "منت۔ ایشرا مہدی دل
 شاہ ۽ نوبت ۽ بنشتہ کنگ بوتگ کہ فارسی و ہندی
 یکجا بنشتہ منت۔

(۴) یوسف زینجا "نامیں مثنوی ۱۶۶۱ء ۽ سید میراں ہاشمی
 بنشتہ کرتگ کہ ایشی تہا شہ شش ہزار ۽ گیش بند
 انت۔ اے مثنوی "بھاشا" ۽ رنگ ۽ تہا گندگ
 بیت۔

(۵) ۱۶۴۰ء ۽ دولت نامی میں شاعرے ۽ "شاہ بہرہ

اد بازنے حسن "نبشتہ کرت۔

(۶) قاضی محمود بحرہی ء دکنی اردو ء تھا کاس ۲۲ ہزار
شعران مثنوی یے گشتگ کہ ایشی نام ء من لگن "منت ،

اے مثنوی "تصوف" ء گنت۔

(۷) رتن پدم ء نام ء ولی دکنی ء ۱۱۹۵ھ ء یک مثنوی ہے
نبشتہ کرتگ۔

۱۔ ۱۱۵۵ھ ء وحی ء "تحفہ عاشقاں" گشتگ ات ایشی
باردا گشت کہ شیخ فرید الدین عطار ء مثنوی "کل دہرہز"
ء بدل منت۔ عطار ء اے مثنوی ء را "خسرو گل" ہم
گشت۔

(۸) سراج الدین سراج ء "بوستان خیال" نامیں مثنوی یے
گشتگ کہ ایشی تھا یک ہزار و ہفت ہفت بند انت۔ اے
مثنوی ۱۲۰۲ھ ء تمام بوت۔ اے مثنوی ء تھا گل و بلبل
ء قصہ ء درد نم ء حقیق عشق ء شعرا انت۔
ایشاں ابید اے زبت ء بازی نامی میں شاعر ہم بوتگنت

کہ ایانی تھا عارف الدین عاجز، عبدالولی عزت، بار، محرم
ایما، داغ، زنجین، مہدی، عزیز، صائم، شہید، ضیا، کافر
مبتلا، نجم، ہدم، درد، حسمت، حاجی، قادر، فخر، فوت،
او قدر، بے چہ ایشاں عاجز او عزت گیشتر نامدار انت
اے نوبت عہ ہتیں جوانیں کتاب بنشتہ کنگ بوتگنت
لہتین آن نام چوش انت۔

۱- ہشت بہشت

۲- تحفۃ الاحساب

۳- تحفۃ النساء

۴- فرائد در عقائد

۵- ریاض الجنان

۶- محبوب القلوب

۷- روضۃ السلام

۸- گلزارِ عشق

۹- قصۃ رضوان شاہ

۱۰- روح افزا

۱۱- خمسۃ متحیرہ

۱۲- مثنوی روپ سنگھار

برزا ما دکن ۶ شاعری ۶ باردا گونڈیں ترانے کرنگ

ات لوز ما ادا جہل عہے شاعرانی لہتیں شعر بنشتہ کناں

ولی دکنی :-

عجب شہرول میں ہے پر نور ایک شہر
 بلا شک ہے وہ جگ میں مقصد دہر
 کہ ہے مشہور اس کا نام سورت
 کہ جاوے جس کے دیکھے سب کہ درت

دل چھوڑ کر یار کیونکہ جاوے
 زخمی ہے شکار کیونکہ جاوے

دشمن دیں کا دیں دشمن ہے
 راہزن کا چراغ راہزن ہے

آغوش میں آنے کی کہاں تاب ہے اس کو
 کرتی ہے نگہ جس قد نازک پہ گرانی

عجب پرکھ لطف رکھتا ہے شبِ خلوت میں دلبر سے

سوال آہستہ آہستہ جواب آہستہ آہستہ

گناہوں کی سیاہ نامی سے کیا غم اس پریشاں کو

بھسے وہ زلفِ دستاویز ہو روزِ قیامت میں

خوب رُو خوب کام کرتے ہیں اک نگہ میں غلام کرتے ہیں

دل ہوا ہے مرا خراب سخن دیکھ کر حسن بے حجاب سخن

گوہر اس کی نظر میں جانہ کرے جس نے دیکھا ہے اب تاب سخن

شعر فہموں کی دیکھ کر گری دل ہوا ہے مرا کباب سخن

اے دلِ درد سر کبھو نہ رہے

جب ملے صندل و کتاب سخن

سراج -

خبرِ تخیلِ عشق سن نہ جنوں رہا نہ پری رہی

نہ تو تو رہا، نہ تو میں رہا جو رہی سو بجز رہی ہی

شہ بے خودی نے عطا کیا مجھے اب لباس برہنگی
 نہ خرد کی بجنہ گری رہی نہ جنوں کی پردہ دری رہی
 چلی سمتِ غیب سے اک ہوا کہ چین سرور کا جل گیا
 مگر ایک شاخ نہاں جسے دل کہیں سوہری رہی
 نظر نغافل یار کا گلہ کسں زباں سے بیاں کروں
 کہ شرابِ صد قدح آرزو خمِ دل میں تھی سو بھری رہی
 وہ عجب گھڑی تھی کہ جس گھڑی یاد رس نسخہء عشق کا
 کہ کتابِ عقل کی طاق پر چوں دھری تھی یونہی دھری رہی
 کہا خاک آتش عشق نے دل بینوائے سراج کوں
 نہ خطر رہا نہ حذر رہا مگر ایک بے خطری رہی

دہلی و استاد شاعر

عالمگیر و دہلی دلی و اردو شاعری بنا بوت او ادل سرا
چہ درساں فارسی و شعر گشاں اے نیمکا دنگوشی گور کرت۔ پوک
موسوی خان فطرت، مرزا عبدالقادر بیدل، مرزا عبدالعنی قبول، محمد شاہ،
قزلباش خان امید، سیمان قلی خان، علی قلی خان ندیم، شیخ
سعد اللہ خان خادم، آبرو، شیخ سعد اللہ گلشن، مرتضیٰ قلی خان فراق
میر شمس الدین فقیر، سراج الدین علی خان آرزو اے درائیں
دہلی و نزاہتگ تننت۔ شمس ولی اللہ، فزاقی، فخری او آرزو شاہ
دکن و آہنت۔ اداے زبان چدا " اردوئے معلیٰ " و نام و
نامدار بوت او ہندوستان و کنڈ کنڈا شنگ بوت۔
اے شاعرانی تہا آبرو و راشبہین او استعارہ آتی
بادشاہ و نام دیگ بوت۔ خان آرزو و باروا میر تقی میر
گشیت کہ آیانی دہا چہ آرزو و مستریں شوہازکار او شاعر

نیست ات " میر حسن آرا امیر خسروء پے مستری شاعر یکیت۔
 آرزو اردو و فارسی دونیں زبانان استاد ات۔ آئی گہترہ
 کتاب نمشتہ کرتگنت چو کہ شرح سکذراہ، قصائد عربی بکلتان
 سعدی، سراج اللغات، غرائب اللغات، مہبت العظمی،
 عطیہ کبری، مجمع النغاس و دگر چہ دہلی و شاعران یکے
 شاہ حاتم ات۔ آرا دہلی و رنگ و ڈرہ پینگان گشت
 آئی ریختہ ولی دکنی و طرز سنت او روانک مصنوع او ناہی
 ڈران ات۔ آئی پیلوی نام ظہور الدین او حاتم شاعری نام
 ات۔ وق کتابے و ہا آئی دت گشتگ کہ آئی ۵۵ شاگر
 ات۔ کہ چہ درساں پیسر مرزا رفیع سودا و نام سنت۔
 آئی الکا ہرود عشقی شاعری کرتگ۔ جاگے جاگے عاریفی میں
 شعرے ہم گشتگ ات۔ بازیں جاگہاں سرزیاستیں بزانء
 کار بندیت۔ بے آئی شعرانی وانگ و مالے دیست کناں
 کہ آرا زبان و راستی او پہکی و سک غم سنت۔ آ
 ۸۲ سال و عمر ۱۶۹۲ء بیران بوت۔

شیخ شرف الدین مضمون و مرزا مظہر جان جاناں ہم دہلی
 شہ جاین استادان سنت - مضمون باز کم شعر گشگ انت
 آہنی ء توازی یں شعر باز گشگ مرزا جان جاناں سکیں گیں
 او بزرگین بروے ات - شب و روچ عبادتے کرت -
 آئی شاعری ء اردو زبان ء دمیروی ء تھا مزین کارے
 کرنگ - آئی زبان ء را پہک داشت اد فارسی ء ذک
 ذکین شبین و بندرشت پر کار بست - زبان ء تھا ذکین رنگ
 ہائی ددی کرتگین سنت - آئی روانک و شاعری دوئیں ارزان
 و سادگ سنت - صوفی یں خیال شاعری ء تھا باز انت -
 آئی شاگردانی تھا انعام اللہ خان یقین ، میر محمد باقر حزیں
 خواجہ احسن اللہ خان بیان ، مصطفیٰ خان یکنگ ، بسادن لال
 بیدار او محمد نقیہ دردمند نامی یں شاعر بوگنت۔

سید محمد شاکر ناجی شہ ہا شاعران ات کہ شہ ہر کسی
 شعراں ردی و نقصے درکرت۔

آئی شاعری ء تھا خیالاتی نازکی او بجزی رسیت دہلی

آٹا شاعری مزین دوست گنگ بوتنگ مسطفیٰ خان بکرنگ
 شہ جان جانان ۽ شاگرداں یکے بوتنگ کہ مزین شرفدارین او
 دت داریں مومے بوتنگ آئی شاعری مضمون او آبرو ۽ رنگ
 انت۔ آٹا مہر و عشق او عارضی ۽ دوئیں و ڈر ۽ شاعری بکرنگ
 آٹا یک موتکے کہ حضرت امام حسینؑ ۽ سرا بنشہ بکرنگ سک
 ہم سنت۔

دہلی ۽ استادین شاعراں اردو زبان ۽ را دیا برگ
 گنگ او نوک نوکیں خیالاتی دیگ ۽ روا مزین جہد
 بکرنگ۔ اے نامی یں شاعر و لہزانتانی تہا اشرف علی خان نقان
 دیر محمد حسن کلیم نام کپنگ سنت۔ او ایشان شاگرداں ہم پدا
 مزین نام کنگ۔

بُرزا ما کہنیں ہاردا گونڈیں کچے جنگ کہ آنامی یں
 استاد ہم بوتنگ انت۔ نون ما ہے رد ۽ دومی پدیا کنگ
 بکت کیاں۔

اے پدیا کنگ ۽ سرا کہ ما اوشتان ۽ اردو شاعری ۽

میریؔ و مستریؔ نوبت گنگ بیت بزاں میرؔ او سودا
 زمانگ او دہشت کہ ہے درگت و شاعری شستان بٹ
 ہے نوبت و تھا میرؔ و دردؔ میر حسنؔ ، سودا تان کمال و
 سر بوتنت - اردو بجزانگ و درنا ئیں و درد ذات ہے ددرا
 تھا تان کمال و رست انت۔

میر حسن و مثنوی " سحرالبیان " گشت و نیران بوت ۔

قصیدہ و تھا سوداؔ ، گال و غزل و تھا میرؔ او درد و بٹ
 نیست انت ۔ اے ہما مژاداریں و شرف کرزی استانت
 کہ ایشان اردو شاعری و را یک منرے دات او دت
 را نیران کرت ۔ پد آدک درنا آمان بڈھا دتی سرا
 زور انت چو کہ غالبؔ ، ذوقؔ ، ناسخ و آتش و دگر بازی
 ہر کس و ایشان و ڈا شعر گشگ و زورجت کہ آیانی پگری
 کرت پکنت او پیر بہ بند انت ۔

نہ ہڑا پد نہ ہوا میر کا انداز نصیب
 ذوق پاروں نے بہت زور غزل میں مارا

غالب اپنا یہ عقیدہ ہے بقول ناسخ
 آپ بے بہرہ ہے جو معتقد میر نہیں
 ریختہ کے تمہیں استاد نہیں ہو غالب
 کہتے ہیں اگلے زمانے میں کوئی میر بھی تھا

کب ہماری فکر سے ہوتا ہے سودا کا جواب
 ہاں نتیجہ کرتے ہیں ناسخ ہم اس مغفور کا

اے زب و تہا زبان و تہا فارسی لبر باز کار بندگ
 بوگ انت۔ چو کر میر گشت

بتبعیت سے جو فارسی کے میں نے ہندی شعر کہے

سارے ترک پختے ظالم اب پڑھتے ہیں ایران کیجئے

سودا او میر و شہ سعدی و فائدگ چست کرت بائینہ

مرعلی، جلال، امیر او کلیم و فارسی شعرانی رنگ و را

میر و چندا شہ فارسی و گنج و اردو و رامزنی

ٹڈیے دات - کہانی تھا لڑو کا میر حسن ءِ دتی جذبہ ءِ زبان
 سرا بیسہ کرت - میراد سودا ءِ نوبت ءِ نزد مادگ بزمان پنج
 فرقے نیست ات - ہر کس ءِ لبزان ءِ دتی دل ءِ پٹیا
 کار بست - وڑ وڑ اد نوکیں بحر درگہبت - اسے نوبت ءِ
 تھا شاعران گوں گزنگیں خیالان جرائیں برزیں خیال ہم
 پر بستگ - خواجہ میر درد کہ ہم ہے نوبت ءِ شاعری استگ
 بوٹگ شاعری ءِ تھا میر تقی میر ءِ رنگ و طرا شاعری
 کرتگ - آئی شاعری ءِ تھا سوک و درد و سوز سک باز
 انت آئی شاعری پہک و صاف اد سادگ مُنت اد ہر
 مردے پلہ بیت - " آب حیات " ءِ نبشتہ کار ءِ گشتگ
 کہ اردو زبان و لبزانگ ءِ لائق کنوکیں شہ چا - باسکار
 یکے خواجہ میر درد مُنت - آرگہ میر ، سودا اد مظہر
 انت - خواجہ ءِ ازیں کتابے نبشتہ کرتگ -

۱- رسالہ اسرار الصلوٰۃ ۲- واردات درد

۴- نالہ درد

۳- علم الکتاب

۱۶ - دردِ دل

۸ - واقعاتِ درد

۱۰ - دیوانِ فارسی

۵ - آہِ سوز

۶ - شمعِ محفل

۹ - حرمتِ عنا

۱۱ - دیوانِ اردو

شہِ خواجہ میر درد کا نامی یس شاگرداں قائم ، فراقی

ادبیت۔ اثر نام انت۔ اسرا ۱۱۹۹ھ ء بیانِ بخت

میر سوز ہم ہے نوبتِ شاعرے - آشاعری کا تھا
پیک و صاف گشتی ء گوں میر تقی حیر دیم پدیم منت
آں شاعری کا تھا سوگ و درد بہت۔ آں شاعری کا
تھا سادگی جہنکس بہت کہ پنج شعبے چود گیشتر سادگ
بخت نہ کنت۔ ساریا شعری نامے میر ایرکت پدا سوز
کرتے س

کہتے تھے پہلے میر میر تب نہ موئے ہزار حیف

اب جو کہیں ہیں سوز سوز یعنی سدا جلا کرد

آں پہلیوں نام سید محمد میرات۔ ۱۱۳۳ھ ء ودی بخت

اد ۱۲۱۳ء بیرون برت۔

مرزا محمد رفیع سودا دتی وہہ ۽ مزین استادے
 بوتگ ات۔ مرزا ۽ شہ اردو زبان ۽ ہندی لہزا لنگ
 اد فارسی ۽ لہزان ہور کنگ ۽ بردا مزن کار کرتگ
 میرا اد سودا ۽ زبان ۽ را لہزانکی کرت اد ایشرا تال
 جاگہ ۽ آرت و سر کرت۔ چو کہ وت گشت۔

کہے تھا ریختہ کہنے کو عیب ناداں بھی
 سویوں کہا میں کہ دانا ہنر لگا کہنے
 لبان مہر یہ روشن ہے سارے عالم پر
 جہاں میں جیسے کہ میں شعر تر لگا کہنے

سخن کو ریختے کے پوچھے تھا کوئی سودا
 پسند خاطر دلہا بڑا یہ فن مجھ سے
 کب اس کو گوش کرے تھا جہاں میں اہل کمال
 یہ سنگ ریزہ بڑا ہے در عدن مجھ سے

مرزا ء قصیدہ و مذمتی او موہک ء تہا ہم مرزا ء شاعری
 تان کمال ء سر کرتگ۔ مرزا ء مذمتی چہ درساں گیشتر۔
 آئی وقی دہد ء چاگرد ء شری او گندگی آئی ء پھیر نہ
 دایگ۔ آیان ء شعر ء زبان ء درا کرتگ۔ شری و جوانی
 آن ء کلاتگ او گندگی آن ء ایرجنگ۔ مرزا ء زبان پکا اد شعرے
 پنخلگیں سنت مرزا ء شاعری ء وقی دہد ء او پد ء آد کیں شاعرانی
 سرا ہم مزن اشوکار کرتگ۔ بازیں شوخ تیان ء شاعری شہ مرزا
 شعران وانگا پہ دست کپنگ۔ اردو شاعری ء تہا مرزا ء
 راہا نام و جاگہ رتگ کہ ماں انگیزی شاعری ء اپنسر
 (SPENCER) ء رتگ۔

میر حسن یک جاگے گشیت کہ مرزا سودا ء وڑیں شاعر
 تے دہدی نیوگیں ہندوستان ء ودی نہ بوتگ“ آئی بازیں کتابے
 بنشتہ کرتگ کہ بہتین ء نام ایش انت۔

۱۔ دیوان فارسی

۲۔ دیوان اردو

۳۔ فارسی قصائد

۴۔ تفضیل بر کلام میر

۵- چوبیس مثنویاں ۶ تذکرہ شعرائے اردو

مرزا ^{۱۲۱۳ھ} دوی بوتگ اور ^{۱۲۸۱ھ} بیگان بوتگ
 دہلی کے استادان یکے میر حسن مثنیٰ کہ میر ضیاء الدین چنا
 شاگرد بوتگ۔ آئی شاعری سادگ اور پہک و صاف مثنیٰ گان
 چار بند، مثنوی اور موتکے گشتک۔ قصیدہ کے تہا آرا مثنوی
 کانے و دوسریے نہ بوتگ۔ آئی گالانی رنگ عاشقی میں اور
 دل بالیں مثنیٰ

میر حسن کے مثنوی اردو کے تہا بے مثنیٰ مثنیٰ
 آئی مثنیٰ کہ تگیں کتاب آئی تہا گالانی دفترے اور یازدہ
 انت۔

سحر ابیان و لاجواب و بے عدلی جو انتری مثنوی انت
 شاعری کے بہتوں درور ایش انت۔

مثنوی گلزارِ ارم

جب آیا میں دیار لکھنؤ میں نہ دیکھا کچھ بہار لکھنؤ میں

کیا تھا غم نے از بس دل پہ ڈیرا لگا اس جا پہ ہرگز دل نہ میرا
 بہت ہی گرچہ اہل اللہ اس جا دے جاگہ جو بد ہو تو کہیں کیا
 از بس پہ ملک ہے بیٹھ پہ بتا کہیں او سچا کہیں نیچا ہے رستا

چا۔ بنا۔ ا۔

ظاہر بھی تو ہے اور نہاں بھی تو ہے
 معنی بھی تو ہے اور بیاں بھی تو ہے
 دونوں عالم میں تجھ سوا کوئی نہیں
 یاں بھی تو ہے اور واں بھی تو ہے

ولہ۔ ا۔

سما و حش و طہور و انس جاں عالم میں
 جو ہیں سو حش روتے ہیں وہ اس غم میں
 روشن نہ سمجھ صریح پہ قند لیں
 جلتے ہیں یہ دل حیرت کے ماتم میں

بجو ۶ نوبت۔

ہم نے جب سے لیبے یاں اک گھر دو روپیہ کے تیس کرائے پر

پہلے اس گھر کی خوبی یہ پائی آتے ہی گھر میں مجھ کو کوٹپ آئی
 گھر میں ہیں دھوپ سے کباب سبھی گھر سے نکلے نہ آفتاب کبھی
 چیز آبی و بادی اس میں کم زور خاکی و ناری کا پیسہم
 تکیے رہتے ہیں اس طرح میلے جوں تیمم کی خاک کے تھیلے
 صاف آٹا نہ کوئی سائے گا خوب جب تک نہ خاک چھائے گا

کیا گھیں کس طرح جیتے ہیں
 خاک کھاتے ہیں کچھ پیتے ہیں

قصیدہ -۱-

کون بدست گل اندام چمن میں ہے مقیم
 جس کی بردوش پہ اپنے لے پھرتا ہے نسیم
 خوش ادا کون یہ مستانہ پھرے ہے جس کے
 نقش پائے گل ہائے گل ز گس کو کرے دام شمیم
 کون انگریزیاں لیتا ہے چمن میں محنور
 غنچہ بھر بھر کے گللاب کرے ہے کیوں تقسیم

آصف الدولہ بہادر ہے وزیر اعظم

نائب ظل اللہ صاحب تاج و دیہیم

ہندوستان ۽ ریختہ گشوکانی مستری استاد میر تقی میرات
اردو شاعرانی سروک، منگیس زبان زانت و دش گش آئی نام
محمد تقی ات او شعری نام میر۔

میرگوں ذاب آصف الدولہ ۽ باز نزیکت ات۔ دوشکار
نامہ گشتگی۔

میرشہ بنگیشہ و بندات ۽ دردیگیں او عنواریں دل ۽ داہند
ات۔ دنیا ۽ آرا ابید رنج و غم و درد ۽ دگہ پوج بندات۔

زمانے نے رکھا ہے مجھے متقل

پراگندہ روزی پراگندہ دل

مولانا عبدالسلام ندوی گشیت کہ "میر ۽ را مہر و واہگ
تہگ ۽ پٹی کرتگ ات او شہ بندات ۽ آئی دل ۽ سرا
اے پٹ نقش بوگنت۔ چہ میر ۽ شعراں ہم اے درا بیتہ

میرے سلیقہ سے سری نبھی محبت میں
 تمام عمر میں ناکامیوں سے کام لیا
 کیا تھا شعر کو پردہ سخن کا
 وہی آخہ کو بٹھرا فن ہمارا

میرؔ نادری و توار گیشتر آئی مثنوی او گلانی سرائت
 گلانی گشکا حالینی آئی مٹ نیست۔

میرؔ گیشتر فارسی ء بندشت آں ء اردو ء تہ
 جاگہ دات او ایشرا ریختہ ٹاہینت، میرگال گشی ء منگیں
 استاد بوتگ۔ مثنوی نبشتہ کنگ ء تہا مہر ء در
 جوڑہ نیست مُنت۔ آئی شعر صاف، سادگ، دل سہ
 چہ اثر ء پڑ او غنباد انت۔ آئی شعرانی تہا دلکشی
 زور ہست۔ اردو شاعری ء تہا اگاں راستی و گواچنی شاعر
 یے ہست تہا امیر ء گنت۔ میرؔ شاعری ء ارواہ
 ہما سوک و غم مُنت کہ آئی شعرانی تہا مُنت۔ مہلونگ
 را ء خدا ئے سخن "بزاں شاعری ء خدا گشت۔"

میرؔ نامی یس مشنوی ایش انت -
 ۱۔ مشنوی اہگر نامہ ۲۔ شعلہ عشق - ۳۔ جوش عشق ہم۔ دریائے
 عشق ۵۔ اعجاز عشق ۶۔ خواب و خیال ۷۔ معاملات عشق

میرؔ شاعری ۶ کردے درور ایش انت :۔
 حالت تریہ ہے مجکو عملوں سے نہیں فزاع
 دل سوزش درونی سے جلتا ہے جوں چراغ
 سینہ تمام چاک ہے سارا جگہ ہے داغ
 ہے نام مجلسوں میں مرا میرے دماغ
 از بس کہ کم دماغی نے پایا ہے اشتہار

ولسا -

ہر چند میر بستی کے لوگوں سے ہے لغور
 پرمانے آدمی ہے وہ خانہ خراب کیا

پیدا کہاں ہیں ایسے پراگندہ طبع لوگ
 افسوس تمکو میر سے صحبت نہیں رہی

مہم خستہ دل ہیں تجھ سے نازک مزاج تر
تیوری چڑھائی تو نے کہ یاں جی نکل گیا

نازک مزاج آپ قیامت ہیں میری
جوں ہمیشہ میرے منہ نہ لگو میں نشہ میں ہوں

عشق ہی عشق ہے جہاں دیکھو
سارے عالم میں بھر رہا ہے عشق

یارب کون تو واسطہ سرگشتگی کا ہے
اک عشق بھر رہا ہے زمین آسمان میں

جگر جو گردوں سے خون ہو گیا
مجھے رکتے رکتے جنوں ہو گیا

کبھو کف بلب مست رہنے لگا
کبھو سنگ دردست رہنے لگا

نا مرادانہ رسیت کرتا تھا
میر کی وضع یاد ہے ہم کو

بیت سعی کیجئے تو مرہٹے میر
بس اپنا تو اتنا ہی مقدر ہے

نہ ل میراب کے امیروں سے تو
ہوئے ہیں فقیران کی دولت سے ہم

اسے ذہت، آدگر شاعرانی تھا، انشا، مصحفی، سلیمان شکرہ،
شیخ قلندر بخش جرات، مرزا جعفر حسرت، نواب مرزا خان داغ
سعادت یارغان رنگین، بہادر شاہ شان ظفر، قائم چاند پوری،

میر محمد علی عرف محمدی بیدار حکیم ثناء اللہ خان فراق ، میر ضیا الدین ضیا
شیخ بقا اللہ اکبر آبادی ، میر محمد باقر حزیں ، خواجہ احسن اللہ بیان اد
شیخ غلام علی صاحب اد دگہ مزین نامیں شاعر اور منت ما اردا
جہل و کرودے شاعرانی ہتھیں شعران و نبشتہ کناں :-

مصحفی :-

حقاً مصحفی مائل پہ گریہ کہ پس از مرگ
حقاً اس کی دھری چشم یہ تابوت میں انگلی

سرمشک کا ہے ترا تو کافر کی گردن
نے موے پر ہی ایسے نہ یہ مور کی گردن

اے آنکہ معارض ہو مری تیغ زباں سے
تو نے سپر عذر میں مستور کی گردن
گردن تو صراحی کے لئے وضع ہے ناداں
بیجا ہے خم بادہ انگور کی گردن

سید انشا۔

جاتا ہوں ترے در سے کہ تو قیر ہنیں یاں
کچھ اس کے سوا اب مری تدبیر ہنیں یاں

فتوالدین منت۔

اس آنے کا کچھ لطف ہے پیار سے
ہر دم جو کہو کہ جائیں گے ہم

آہ اب کثرت داغ غم خراباں سے ملام
صفحہ سینہ پر از جلوہ طاؤسی ہے

گر اس لب جان بخش کی کچھ بات سناؤں
عیسیٰ بھی جو کچھ پوچھے تڑصلوات سناؤں

قدرت،

ہنگامہ پرینرودرع اب سبر آیا
اے بادہ کشو مشردہ کہ پھر ابر آیا

کچھ دیر ہوئی اشک نہیں آنکھوں سے گرتے
 شاید تری مڑگاں کوئی لخت جگر آیا

میر محمد علی بیدار۔

ہم خاک بھی ہو گئے و لیکن
 جی سے نہ ترے غبار نکلا

ترے قد و چشم کے ہیں عاشق زار
 گل جدا ، سرو جدا ، زگس بیمار جدا

بیدار راہ عاشق کسی سے نہ طے ہوئی
 صحرا میں قیس ، کوہ میں فرہادرہ گیا

ربط جو چاہیے بیدار سوس سے معلوم
 مگر اتنا کہ ملاقات چلی جاتی ہے

ضیا الدین ضیا :-

رسوائیوں کی اپنے مجھے کچھ ہوس نہیں
 ناصح پہ کیا کر دوں کہ مراد دل پہ بس نہیں

کسی دشمن کی بھی یارب نہ گزے شربِ جدائی کی
 کہ جیسے اس سے میرے وصل کا ایک دن گزتا ہے

رازِ دل ہیں پوچھتے اور بولنے دیتے نہیں
 بات منہ پر آرہی ہے لب ہلانا منع ہے

حزین :-

کچھ کہا شاید اس نے قاصد سے
 دل میں مرے وہ اضطراب نہیں

حال اے قاصد مرا جو کچھ کر تو جاتا ہے دیکھ
 اس طرح سے اس سے مت کہو کہ وہ محبوب ہو

ہر نصیحت میں تیری مانوں گا اے ناصح پر ایک
دلبروں کے دیکھنے میں جی مرا ناچار ہے

خواجہ احسن اللہ بیان :-

کوئی کسی کا بیاں آشنا نہیں دیکھا
سوائے اس کے ان آنکھوں نے کیا نہیں دیکھا

مصلحت ترک عشق ہے ناصح
یک پر ہم سے ہو نہیں سکتا

عرش تک جاتی تھی اب لب تک بھی آسکتی نہیں
رحم آتا ہے بیاں اب مجھ کو اپنی آہ پر

لکھنؤءِ استاد

گوستگیں دور و نوبت ، شاعری شہ دہلی ءِ دراحت او
 گوں زکیں ہلّ و جوش و چن و لاپنج ءِ بیے گوں لکھنؤ کیت۔
 ایسی تھا پُرح شکّے نیست کہ لکھنؤ ءِ شاعری ، پڑ ، گرم
 کنوک شہ دہلی ءِ آؤکیں شاعر تنت۔ لکھنؤ ءِ جند ءِ نامی یس
 شاعر کس نیست ات۔ بادشاہ ءِ دربار ءِ شعری دیوان ہر
 روبرج و ہر شپ جم بڑنت۔ بے لکھنؤ ءِ شاعری ، طرز ، پھیننے
 ات کہ شعراءِ دل ءِ سرا بہہ اثر نہ کرت۔ چشیں شعر
 شہ برادرین بزارن سمیہنگ بوت۔ ایسی آسراے دراحت
 کہ مہلونگ شہ اے وڑیں بزرکاری ءِ سوکی بوتنت او
 آیاں غالب ، انیس ، دبیر و مضمون ءِ بزرخیال ووش غاہیں شعورن
 پہ دل دات۔

لکھنؤ ءِ چہ اے شاعری ، طرز مزین باٹ و بی و نوشیہ
 ودی بوت۔ او روبرج پہ روچاودان تان کہ صرف و نحو ءِ سرلوت

او رزومادگ بنزانی تھا فرق دارگ بوت لکھنؤء نامی عین شاعرانی
 تھا شیخ امام بخش ناسخ۔ مرزا محمد رضا برق، شیخ امداد علی مکر
 مرزا مہدی حسن خان آباد۔ خواجہ محمد نذیر، میر علی اوسط ٹرگ، مرزا
 حاتم علی بیگ مہر سید اسماعیل حسین منیر، خواجہ حیدر علی آتش
 ذاب سید محمد خان رند، میر دوست علی خلیل، پنڈت دیانکر نسیم
 میر وزیر علی صبا، میر سادات حسین خان، آغا مجو شرف
 او دگر بہتیں نادارین شاعر اور تنت۔

چہ ایشان ناسخ لکھنؤء طرز و درکنوک ات۔ ایک
 آجوتیں او دوستدارین مردے ات۔ مزین بوت دارین حیا دارین
 مردے ات۔ حیدرآباد دکن و راجہ و ایک رنداں ۱۲ ہزار کلدار
 پرائی دیم دات و گنتے کہ حیدرآباد و بیا ادا تھی مزین شرفی
 لنگ بیت۔ بے آئی ڈیہ و را یلہ نہ کرت و نہ شرت ناسخ
 بہتیں کتابانی نام ایشان ات۔ سٹے شعرانی پسترات، یکے
 نام "دفتر پریشان" ات۔ آئی یک مشنوی ہے "نظم سرا"
 سنت کہ سک نام گیتگ۔ آئی قصیدہ و گلایگی بہ نہ گیتگ

۱۶۱
مارمخ گشتی و تھا آئی مٹا بن بونگ آئی کہنیں طرز ان و اورینت
بدیں او گندگیں بنزان اور شہر زبان شاعر درکرت بدیشہ ناسخ و
شاگرداں وزیر، برق، و رشک، طاہر، انوار، شاعر، میرا و بحر

نامی میں شاعر راحت و آیت و تبت لاشعیرہ

شعرا فی البیتیں و برون پرورش آیت و ک

میر کوئی کسی دریا کا میں ستیا نہیں

بیشہ شیر خدا بن کہیں ستیا نہیں

ظلم طول شب فرقت کے تفاعل نے کیا

مادرس کوئی بجز خالق الاصابا نہیں

بے خطریوں ماتھ ووراتا ہوں زلف یار پر

ووراتا تھا جس طرح ثعبان موٹی مار پر

دیکھو ناسخ سریش مصمم کی طرف

کیا مسواک کا ہے گہنہ دستار پر

روئے جانان کا تصور میں جو نظارا ہوا
 دل میں تھا جو داغِ حسرتِ عرش کا تارا ہوا
 وہ مہ خانہ نشین گلیوں میں آوارہ ہوا
 اے منجم دیکھنا ثابت بھی سیارہ ہوا
 محفلِ مے میں جو آیا تو برٹے مے کشی
 تھا جو شیشہ جوشِ مے سے ایک فوارہ ہوا
 شب ہوا سے ہل گئی جو اس کی زلفِ عنبریں
 دم میں دم شمع سارا عنبر سارا ہوا
 جب نہانے کو ہوا عریاں وہ پتلا نور کا
 حوض میں روشن برنگِ شمع فوارہ ہوا
 دوستو جلدی خبر لینا کہیں ناسخ نہ ہو
 قتل آج اس گلی میں ایک بیچارا ہوا

تاریخِ گشتی :-

حکیم مہدی و درکنگ و آٹا فرخ آباد و روڈ

سہاری مطبوعات

نمبر شمار	نام کتاب	مصنف کا نام	قیمت
۱-	گلستان سعدی	محمد حسین عنقا	۱۰/۰۰
۲-	ڈیہی دستاویز	غوث بخش صابر	۲/۰۰
۳-	گشین شاعری	عطا شاد	۸/۰۰
۴-	رحم علی مری	میر مٹھا خان مری	۲۰/۰۰
۵-	ملگزار	غوث بخش صابر	۶/۰۰
۶-	بلوچی زبان و ادب تاریخ	شیر محمد مری	۵/۰۰
۷-	چارج و بند	غوث بخش صابر	۲/۰۰
۸-	زخم و زہر	غوث بخش صابر	۸/۰۰
۹-	بلوچی کارگوٹک	آغا میر نصیر خان	۱۵/۰۰
۱۰-	عہدی شاعری	ٹی جے ماہر عبدالرحمن براہوئی	۱/۵۰
۱۱-	دینگی راہ بند	ملک محمد رمضان	۱/۰۰
۱۲-	گوناپ	محمد یوسف گچکی	۳/۰۰
۱۳-	کریم سعدی	پیر محمد زبیرانی	۵/۰۰
۱۴-	گوشتن	میر گلزار خان مری	۲۰/۰۰
۱۵-	راج راہ بند	محمود خان مری	۵/۰۰
۱۶-	یات و سوغات	اکرم صاحب خان	۱۵/۰۰
۱۷-	زہگ ردوم	فاطمہ مینگل	۳/۰۰
۱۸-	ڈیہی صوت	میر مٹھا خان مری	۳/۰۰
۱۹-	لوگ جاہی کسبکاری	محمد عمر بلوچ	۲/۰۰

بلوچ اکیڈمی کوئٹہ